

برای حمایت از حقوق پدیدآوران



**دانشگاه آزاد اسلامی**

**واحد تهران مرکزی**

**پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A) رشته حقوق**

**گرایش : عمومی**

**عنوان :**

**مکانیزم نظارت مردم بر نهادهای قدرت سیاسی قبل و بعد از انقلاب**

**اسلامی در ایران**

**استاد راهنما :**

**دکتر مرتضی نجابت خواه**

**پژوهشگر :**

**مجید شعاع**

**زمستان ۱۳۹۵**

تقدیم به:

پدر و مادر عزیز و مهربانم...

مشکر و قدردانی:

پس فراوان خدای عزوجل که به واسطه کرمش به من نعمت داد تا بتوانم سربلند در زندگی باشم.  
مشکر شایان نثار ایزدمنان که توفیق رارفتی را هم ساخت تا این پایان نامه را به پایان برسانم. از استاد فاضل و اندیشمند جناب آقای دکتر  
مرتضی نجابت خواه به عنوان استاد راهنما که همواره نگارنده را مورد لطف و محبت خود قرار داده اند، کمال تشکر را دارم.

## تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجناب مجید شعاع دانش‌آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۹۲۰۱۰۶۸۲۳ در رشته حقوق عمومی که در تاریخ ۱۳۹۵/۱۰/۸ از پایان نامه خود تحت عنوان مکانیزم نظارت مردم بر نهادهای قدرت سیاسی قبل و بعد از انقلاب اسلامی در ایران با کسب نمره ۱۷/۲۵ و درجه بسیار خوب دفاع نموده‌ام بدینوسیله متعهد می‌شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجناب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و رویه‌های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده‌ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین‌تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره‌برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت

اختراع و .... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجناب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی‌ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

**نام و نام خانوادگی :**

**تاریخ و امضاء**



مجلس شورای اسلامی ایران

به نام خدا

## شور اخلاق پژوهش

بایاری از خداوند سبحان و اعتماد بر این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظر به اهمیت جایگاه دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری، مادیان و انبویان و احصاء هیات علمی و واحد های دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تعهلی نگینیم:

- ۱- اصل برانست: التزام به برانست جویی از هر گونه رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به مثابه های غیر علمی می آلائند.
- ۲- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از هر گونه جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.
- ۳- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشاعه نتایج تحقیقات و انتقال آن به بهکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۴- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب تقد و خودداری از هر گونه حرمت شکنی.
- ۵- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۶- اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشور و کلیه افراد و نهاد های مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هر گونه پنهان سازی حقیقت.
- ۸- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه بهکاران پژوهش.
- ۹- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.

## بسمه تعالی

در تاریخ: ۱۳۹۵/۱۰/۸

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای مجید شعاع از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۷/۲۵ بحروف هفده و بیست و پنج صدم و با درجه بسیار خوب مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء

استاد راهنما:

## چکیده:

قدرت سیاسی می‌تواند به دو شکل عمل کند؛ به طوری که از یک طرف ضامن تحقق، آزادی، امنیت، برابری و عدالت برای مردم باشد؛ و از طرف دیگر می‌تواند به بزرگترین سالب حقوق مذکور تبدیل شود، مگر آنکه کنترل و مهار گردد. بی‌شک امروزه هر چه قدر نظارت بر قدرت سیاسی از مکانیزم مطلوب‌تری برخوردار باشد فسادهای ناشی از قدرت بهتر مهار می‌شود و پیشرفت و توسعه در جوامع بشری مسیر هموارتری را می‌پیماید. در این راستا، نظارت همگانی یا نظارت مردمی از جمله مهمترین این نوع نظارت‌هاست، که به دو طریق تحقق می‌یابد: اول نظارت مستقیم که از راه انتخابات و شکایت به مراجع قضایی و قانونی اعمال می‌شود؛ دوم نظارت غیرمستقیم که عمدتاً از طریق مطبوعات، رسانه‌های گروهی، احزاب و اجتماعات انجام می‌گیرد. در ایران این نوع نظارت از طُرُق مذکور، پس از انقلاب مشروطه که نقطه عزیمت تحولات ساختاری در نظام سیاسی محسوب می‌شود، با فراز و نشیب‌های گوناگون تا امروز که قانون اساسی جمهوری اسلامی با الهام از امر به معروف و نهی از منکر آن را از حقوق بنیادین شهروند می‌داند وجود داشته است. در این نوشتار پس از بیان مفهوم قدرت سیاسی و بررسی نظارت بر آن در نظام‌های مختلف سیاسی، به بررسی کم و کیف ابزارهای این نوع نظارت در ایران می‌پردازیم و در نهایت تلاش می‌کنیم سازوکار نظارت همگانی بر نهادهای قدرت سیاسی را در دو بازه زمانی پیش و پس از انقلاب اسلامی مورد نقد و بررسی قرار دهیم.

واژگان کلیدی: قدرت، فساد، نظارت همگانی، پاسنگویی، ابزارهای نظارت



عنوان	فهرست مطالب	صفحه
مقدمه.....	۱.....	۱
الف- بیان مسئله.....	۱.....	۱
ب- اهمیت و ضرورت تحقیق.....	۲.....	۲
ج- سوالات و فرضیه های تحقیق.....	۳.....	۳
د- پیشینه تحقیق.....	۴.....	۴
ه- اهداف تحقیق.....	۴.....	۴
و- روش تحقیق.....	۵.....	۵
ز- ساماندهی تحقیق.....	۵.....	۵
فصل اول: مفهوم و بنیان‌های نظری تحقیق.....	۶.....	۶
گفتار اول: مفهوم نظری قدرت سیاسی.....	۷.....	۷
بند اول: تعریف قدرت.....	۸.....	۸
بند دوم: قدرت سیاسی.....	۹.....	۹
بند سوم: نظریات قدرت سیاسی.....	۱۰.....	۱۰
الف: نظریه پادشاهی مطلق.....	۱۰.....	۱۰
ب: نظریه حاکمیت مردم.....	۱۰.....	۱۰
گفتار دوم: نهادهای قدرت سیاسی.....	۱۱.....	۱۱

- بند اول: نهادهای قدرت سیاسی در نظام ریاستی..... ۱۲
- بند دوم: نهادهای قدرت سیاسی در نظام پارلمانی..... ۱۴
- بند سوم: نهادهای قدرت سیاسی در نظام شبه ریاستی..... ۱۵
- گفتار سوم: قدرت سیاسی در ایران و عوامل مهم و تأثیرگذار بر آن..... ۱۷
- بند اول: پس از انقلاب مشروطه..... ۱۸
- الف: روحانیون..... ۲۰
- ب: بازاریان (تجار)..... ۲۱
- ج: روشنفکران..... ۲۲
- بند دوم: پس از انقلاب اسلامی..... ۲۳
- الف: گسترش فعالیت‌های حزبی..... ۲۵
- ب: آزادی مطبوعات و رسانه‌ها..... ۲۶
- ج: افزایش حوزه‌های مشارکت سیاسی..... ۲۸
- فصل دوم: مکانیزم‌های نظارت مستقیم مردم بر نهادهای قدرت سیاسی..... ۳۰
- گفتار اول: پیش از پیروزی انقلاب اسلامی..... ۳۱
- بند اول: انتخابات..... ۳۱
- الف: انتخابات صنفی..... ۳۵
- ب: انتخابات دو درجه‌ای..... ۳۶
- ج: انتخابات به شیوه عمومی یک درجه‌ای..... ۳۸
- بند دوم: شکایت به مراجع قضایی و قانونی..... ۴۱

- الف: دیوان عالی کشور..... ۴۲
- ب: محاکم دادگستری..... ۴۴
- ج: سازمان بازرسی شاهنشاهی..... ۴۶
- گفتار دوم: پس از پیروزی انقلاب اسلامی..... ۴۸
- بند اول: انتخابات..... ۴۸
- الف: انتخابات ریاست جمهوری..... ۴۹
- ب: انتخابات مجلس شورای اسلامی..... ۵۰
- ج: انتخابات مجلس خبرگان رهبری..... ۵۲
- بند دوم: شکایت به مراجع قضایی و قانونی..... ۵۳
- الف: دیوان عدالت اداری..... ۵۵
- ب: کمیسیون اصل نود مجلس..... ۵۷
- ج: سازمان بازرسی کل کشور..... ۵۹
- فصل سوم: مکانیزم نظارت غیرمستقیم مردم بر نهادهای قدرت سیاسی..... ۶۲
- گفتار اول پیش از پیروزی انقلاب اسلامی..... ۶۳
- بند اول: رسانه‌های گروهی..... ۶۴
- الف: مطبوعات، کتب و رسائل سیاسی..... ۶۶
- ب: تریبون‌های سخنرانی، اعلامیه و کاست..... ۶۹
- ج: رادیو و تلویزیون..... ۷۱
- بند دوم: تشکیلات و اجتماعات..... ۷۳

- الف: انجمن‌ها، اتحادیه‌ها و احزاب..... ۷۳
- ب: اجتماعات و راهپیمایی‌ها..... ۸۱
- گفتار دوم: پس از پیروزی انقلاب اسلامی..... ۸۳
- بند اول: رسانه‌های گروهی..... ۸۴
- الف: صدا و سیما..... ۸۵
- ب: مطبوعات و رسانه‌های مجازی..... ۸۷
- بند دوم: تشکل‌ها و اجتماعات..... ۹۰
- الف: احزاب و گروه‌ها..... ۹۱
- ب: اجتماعات و راهپیمایی‌ها..... ۹۵
- نتیجه‌گیری..... ۹۷
- منابع و مأخذ..... ۱۰۱

## مقدمه

چه بسیار حاکمانی که در طول تاریخ با ادعای اصلاح امور و برقراری عدالت و اخلاق به طرق مختلف به قدرت رسیده‌اند، اما در میان آن‌ها انگشت شمارند حاکمانی که برای حفظ و توسعه قدرت خویش به انواع امور نامشروع و غیرعادلانه متوسل نشده باشند. از این رو یکی از دغدغه‌های متفکران و اندیشمندان سیاسی این بوده است که قدرت سیاسی که گرایش ذاتی به فساد و طغیان دارد را چگونه می‌توان کنترل و مهار کرد. مثلاً متسکیو که از اندیشمندان به نام در این حوزه است، لزوم کنترل قدرت را از طریق تفکیک قوا می‌داند؛ اما تجربه نشان داده است که کنترل قدرت از طریق تفکیک قوا آنچنان که باید و شاید موفق نبوده است و بعید است که عدالت و امنیت که لازمه یک جامعه مدنی است تنها از این طریق برقرار گردد. در این راستا به مرور زمان و با ارتقاء سطح آگاهی مردم از حقوق شهروندی و بهبود وضعیت تعامل مردم با حکومت در تضمین سلامت قدرت سیاسی نوع خاصی از نظارت معروف به نظارت همگانی متداول گردید که نظارت بر قدرت سیاسی را با تحولات چشمگیری روبرو کرد. از این رو در تحقیق پیش رو بر آن شدیم سازوکارهای نظارت همگانی در ایران را بررسی کنیم. با این توضیح، در مقدمه پس از بیان مسأله و تبیین اهمیت و ضرورت تحقیق، سئوالات و فرضیات تحقیق را بیان نموده و ضمن اشاره به پیشینه، اهداف و روش تحقیق، سازماندهی این تحقیق را ذکر خواهیم نمود.

## الف- بیان مسئله:

مسلم است که هرکجا حکومت مقتدری یافت شود بی‌تردید اقتدارش ناشی از توجه ویژه به کنترل و نظارت است، بدون کنترل و نظارت فساد به وجود می‌آید و در نتیجه باعث تزلزل دولت‌ها میشود. از جمله این نظارت‌ها نظارت مردمی است. نظارت مردم بر نهادهای قدرت سیاسی از جمله نظارت‌های بیرونی است که خارج از وجود فرد به وی تحمیل می‌شود. این گونه نظارت به معنی امروزی

آن در ایران بعد از انقلاب مشروطه به وجود آمد و با فراز و فرودهایی روبرو بوده است. ایجاد نظارت مردم در امور مربوط به خود، فاصله و شکاف ایجاد شده بین آنها و قدرت سیاسی را به حداقل ممکن می‌رساند؛ مردم با امور اجرایی برخوردی واقعی‌تر پیدا می‌کنند و بهتر و بیشتر می‌توانند نظرات خود را اعمال و بازخورد آن را ببینند. البته ایجاد نظارت همگانی وقتی مؤثر و مفید است که به موازات آن عدالت و تساوی اقتصادی-اجتماعی در سطح جامعه برقرار باشد. از این رو نگارنده در این پایان نامه به دنبال بررسی سازوکارهای نظارت همگانی بر اقدامات و فعالیت‌های نهادهای حاکم قبل و بعد از انقلاب اسلامی است.

## ب- اهمیت و ضرورت تحقیق:

نظارت همگانی بر قدرت سیاسی به خصوص بعد از جنگ جهانی اول از مهمترین مسائلی می‌باشد که ذهن اندیشمندان علوم سیاسی و حقوق عمومی را در دنیای غرب به خود مشغول کرده است. البته در دین مبین اسلام این نوع نظارت سابقه‌ای بسیار طولانی‌تر دارد؛ به طوری که شروع نظری آن را در قالب امر به معروف و نهی از منکر، به عنوان یکی از فروع مذهب شیعه جعفری اثنی عشری باید جستجو کرد. اهمیت بررسی نظارت مردم بر نهادهای قدرت سیاسی در ایران از آن جهت است که: از یک طرف باعث آشنایی با طرق و ابزارهای این نظارت و آسیب‌شناسی آن به ویژه در دوره پیش از انقلاب اسلامی می‌گردد؛ و از طرف دیگر بررسی آن می‌تواند چراغی فراروی آینده باشد، به طوری که تحلیل و تبیین سیر تحولات نظارت همگانی در هر دو دوره پیش و پس از انقلاب اسلامی باعث شناسایی ایرادات و تقویت محاسن این نوع نظارت می‌شود. به نظر می‌رسد با بررسی این مهم، در نهایت بتوان به نتایجی دست یافت که به بهبود دموکراسی و گسترش عدالت در کشور عزیزمان ایران بینجامد.

## ج\_ سوالات و فرضیه های تحقیق:

سؤال اصلی:

نظارت همگانی مردم بر حکومت در جهت کنترل و محدود کردن قدرت سیاسی و تضمین حقوق شهروندان، پیش و پس از انقلاب اسلامی چه سازوکاری داشته است؟

سوالات فرعی:

۱. طُرُق نظارت مردم بر نهادهای قدرت سیاسی در ایران چگونه است؟
۲. تأثیر ابزارهای نظارت همگانی مستقیم و غیرمستقیم بر حاکمیت در ایران چقدر بوده است؟
۳. ایرادات انواع نظارت همگانی بر قدرت سیاسی در ایران چیست؟

فرضیه اصلی:

مفروض نگارنده این است که در پیشبرد دموکراسی و احیای حقوق شهروندی تأسیس و ابتکار نظارت مردم بر نهادهای قدرت سیاسی از مهمترین دستاوردهای بشر محسوب می‌شود. این نظارت در ایران با فراز و فرودهای فراوانی روبرو بوده است؛ اما به نظر می‌رسد نظارت همگانی بعد از انقلاب اسلامی نسبت به پیش از آن وضعیت بهتری دارد.

فرضیات فرعی:

۱. متداول‌ترین ابزارهای نظارت مردم بر نهادهای قدرت سیاسی عبارت‌اند از: انتخابات - احزاب - رسانه‌ها - مطبوعات - اجتماعات و راهپیمایی‌ها
۲. تأثیر ابزارهای نظارت مستقیم و غیرمستقیم چه پیش و پس از انقلاب اسلامی بسیار ناچیز بوده است؛ ولی بعد از انقلاب با وضعیت نسبتاً بهتری روبرو هستیم به طوری

که در زمینه انتخابات و مطبوعات پیشرفت های قابل توجهی داشته ایم ولی در سایر زمینه ها سرعت تحول بسیار ناچیز بوده است.

۳. برخوردهای سلیقه‌ای در زمینه انتخابات، نمایشی بودن احزاب، دولتی بودن رسانه‌ها، کمبود آزادی بیان در مطبوعات و عدم اجرای صحیح قانون، از جمله ایرادات نظارت همگانی در هر دو دوره پیش و پس از انقلاب اسلامی به نظر می‌رسد.

#### د- پیشینه تحقیق:

موضوع نظارت همگانی بر قدرت سیاسی با توجه به اینکه از مباحث مهم به ویژه در زمینه حقوق شهروندی می‌باشد بیشتر از لحاظ سیاسی و جامعه شناختی مورد بررسی و توجه اندیشمندان بوده است و کمتر جوانب حقوقی آن مورد توجه قرار گرفته؛ مگر به صورت پراکنده در کتب و مقالاتی که در فهرست منابع معرفی کرده‌ایم. نگارنده با کمبود منابع در این پژوهش روبرو بود به طوری که پایان‌نامه ای در این خصوص نیافت با این همه، به نظر پژوهش حاضر به ویژه در بررسی پیش از انقلاب اسلامی جدید و حائز اهمیت است.

#### ه- اهداف تحقیق:

هدف از تحقیق پیش رو ضمن بررسی سؤالات مطروحه بیان جایگاه نظارت همگانی بر فعالیت‌ها و اقدامات حکومت به منظور تبیین حقوق شهروندی در سیستم قانونی، قضائی و عرفی ایران است. به طوری که در فصل اول به بررسی مفهوم و نهادهای قدرت سیاسی می‌پردازیم و در فصل دوم و سوم به ترتیب مکانیزم‌های نظارت مستقیم و غیرمستقیم مردم بر نهادهای های قدرت سیاسی البته در دو بازه زمانی پیش و پس از انقلاب اسلامی را مورد بررسی قرار می‌دهیم. به طوری که در فصل اول به بررسی مفهوم و نهادهای قدرت سیاسی می‌پردازیم و در فصل دوم و سوم به ترتیب مکانیزم‌های نظارت مستقیم و غیرمستقیم مردم بر نهادهای قدرت سیاسی البته در دو بازه زمانی پیش و پس از انقلاب اسلامی را مورد بررسی قرار می‌دهیم.



و- روش تحقیق:

اجرای پژوهش به روش توصیفی- تحلیلی می‌باشد که با مراجعه به کتابخانه‌ها و مطالعه کتب و منابع معتبر در این زمینه و مطالعه مقالات مربوطه و فیش برداری مستقیم و غیرمستقیم از آن‌ها، موضوع مورد مذاقه و بررسی قرار گرفته و پژوهش حاضر گردآوری شده است.

ز- سازماندهی تحقیق:

این پایان‌نامه در سه فصل تنظیم شده است. پیش از فصل اول، در قسمت مقدمه به تشریح سوالات، فرضیات، پیشینه و ضرورت تحقیق تمرکز دارد و مفاهیم اصلی و کلیدی که این پایان‌نامه بر آنها تأکید و استواری دارد توصیف شده می‌شود. فصل اول با عنوان «مفهوم و بنیان‌های نظری تحقیق» در قالب سه گفتار به بیان مفهوم قدرت سیاسی، نهادهای قدرت سیاسی و قدرت سیاسی در ایران و عوامل مهم و تأثیرگذار بر آن اشاره شده و فصل دوم و سوم مکانیزم نظارت مردم بر نهادهای قدرت سیاسی پیش و پس از انقلاب اسلامی به صورت دو گفتار جدا از هم بررسی می‌گردد البته با این تفاوت که در فصل دوم مکانیزم‌های نظارت مستقیم مردم بر قدرت سیاسی تبیین می‌شود و در فصل سوم مکانیزم‌های نظارت غیرمستقیم مردم مورد کنکاش قرار می‌گیرد. لازم به ذکر است که فصول مذکور شامل بندهای و قسمت‌های مختلفی است که تلاش شده در حد بضاعت موارد مبتلا به را مورد بررسی و مذاقه قرار دهد. بخش پایانی جمع بندی پژوهش و اعلام برداشتها و تاییدات است که نتایجی که بدان دست یافته شده به طور خلاصه بیان می‌شود و در خاتمه فهرست منابع ذکر می‌شود.

## فصل اول:

# مفهوم و بنیادهای نظری تحقیق

## فصل اول : مفهوم و بنیان‌های نظری تحقیق

اعتقاد بر این است که که ارائه مباحث علمی و کاربردی بدون بیان درست جایگاه آن چندان مؤثر نیست، پس شایسته است قبل از ورود به بحث اصلی در این فصل به مفهوم و نهادهای قدرت سیاسی بپردازیم و با تبیین اینکه قدرت و نهادهای قدرت سیاسی در کلمه به چه معناست؟ نظریات قدرت سیاسی چیست؟ طبقه‌بندی نهادهای قدرت سیاسی در جهان امروز چگونه است؟ و در ایران به چه صورتی است؟ و از این قبیل سؤالات که روشن شدن آن می‌تواند بستر مناسبی در تبیین درست موضوع اصلی این تحقیق فراهم نماید مقدمتاً ارائه طریق نمائیم.

### گفتار اول: مفهوم نظری قدرت سیاسی

قبل از آنکه در مورد نهادهای قدرت سیاسی در ایران بحث کنیم به نظر بهتر است برای فهم بیشتر مطلب به مفهوم قدرت در کلمه و به طور اخص قدرت سیاسی بپردازیم. البته پرداختن به موضوع پیچیده قدرت احتیاج به نگارش کتابی مفصل<sup>۱</sup> دارد. اما به هر حال سعی گردیده در حد بضاعت به آن پرداخته شود. با تشکیل جوامع و ایجاد روابط اجتماعی، قدرت سیاسی به وجود می‌آید، البته طبق یک سازمانبندی سیاسی که در قرون اخیر معمولاً به دو شکل حاکمیت مردم و حاکمیت مطلقه بروز کرده است حال اگر این قدرت سیاسی از مشروعیت اجتماعی نیز برخوردار باشد از آن به عنوان اقتدار یاد می‌شود؛ که ما در این گفتار بعد از تعریف قدرت به سراغ قدرت سیاسی می‌رویم و سپس در بند آخر با تشریح نظریات قدرت سیاسی متداول امروزی، دو نظریه مبتلابه را البته تا آنجا که از مجال اندک این تحقیق خارج نشود توضیح می‌دهیم.

---

۱. نگارنده برای مطالعه در این زمینه، کتاب قدرت اثر برتراند راسل را معرفی می‌کند؛ خصوصاً با ترجمه استاد نجف دریا بندری که بسیار روان و زیبا ترجمه شده.

## بند اول: تعریف قدرت

"قدرت" از مقوله‌های بنیادینی است که درباره آن مطالب بسیاری نوشته شده است اما هیچ تعریفی وجود ندارد که عموماً مورد توافق باشد. به نظر می‌رسد تعریف قدرت هنوز به عنوان موضوعی مورد مجادله باقی مانده است. در ادامه به چند نمونه از تعاریفی که از قدرت شده می‌پردازیم:

«قدرت» در لغت مترادف با کلمه «استطاعت» و به معنی قوه‌ای که واجد شرایط تأثیرگذاری باشد به کار رفته است و همچنین به «صفتی که تأثیر آن بر وفق اراده باشد» معنا شده است. (معین، ۱۳۷۸: ۱۹۸) در ترمینولوژی<sup>۱</sup> حقوق قدرت این گونه معنا شده: «قدرت (pouvoir)<sup>۲</sup> در لغت به معنی توانایی است، در اصطلاح:

الف- اختیار تحمیل اراده به دیگران قهراً یا به طور اختیاری .

ب- صلاحیت قانونی یا قراردادی برای اجرای حق غیر بنام او مانند صلاحیت قیم که به نفع مولی علیه اقدام می‌کند و صلاحیت وکیل که بنام موکل عمل می‌نماید. «(لنگرودی، ۱۳۸۷: ۵۲۸)

همچنین قدرت بنا به تعریف آندره هوریو و لوسین سفز «همان نیروی اراده است که نزد مسئولان فرمانروایی بر یک گروه انسانی وجود دارد و زمامداران حکومت به برکت آن می‌توانند از رهگذر صلاحیت بر کلیه قدرت‌های موجود در جامعه تحمیل شوند.» (قاضی، ۱۳۸۳: ۲۰۵)

در ادامه بعد از تعریف قدرت و اشاره به نظرات مختلف درباره آن به سراغ قدرت سیاسی می‌رویم.

---

## ۲. Terminology

۳. انگلیسی‌زبانان نیز «قدرت» یا Power را هم‌سنگ واژه‌هایی چون **force** و **Authority** و به معنای زور، استعداد و توانایی انجام کار (Longman, ۲۰۰۵, ۳۲۱P.) و آنچه که دارای کنترل یا تأثیر است، می‌فهمند (Oxford, ۲۰۰۰, ۲۱۵P.).